

**ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

дисципліни

«ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО (ПРАВО ОХОРОНИ СЕРЕДОВИЩА)»

(для бакалаврів)

Київ 2019

Підготовлено доцентом кафедри господарського, трудового права та цивільно-правових дисциплін А.В. Ковальовим

Затверджено на засіданні кафедри господарського та трудового права (протокол № 7 від 26.02.18)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового Інституту права (протокол № 2 від 28.02.18)

Ковальов А.В. Навчальна програма дисципліни „Екологічне право(Право охорони середовища)” (для бакалаврів). – К.: «Вид. дім «Персонал», 2019. – 28 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни „Екологічне право (Право охорони середовища)”, вказівки до виконання контрольної роботи, варіанти контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© А. В. Ковальов, 2019
© ПрАТ «ВНЗ» МАУП, 2019
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2019

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

„Екологічне право (Право охорони середовища)” — це навчальна дисципліна, що посідає своєрідне місце в системі правових дисциплін, що зумовлено насамперед предметом його регулювання.

Предмет курсу „Екологічне право (Право охорони середовища)” — сукупність правових норм, що регулюють правовідносини щодо раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки для життя і здоров'я людини.

Успішне оволодіння курсом „Екологічне право (Право охорони середовища)” — неодмінна умова становлення студента чи слухача, його професійної культури та високої кваліфікації.

Для досягнення цієї мети студенти і слухачі мають досконало вивчити рекомендовані нормативні акти й галузеву юридичну літературу.

Програма містить основні теми курсу, в яких відображено як теоретичні проблеми екологічного права, так і основні положення чинного законодавства та практики його застосування.

Мета вивчення дисципліни „Екологічне право (Право охорони середовища)”:

- поглиблення знань студентів і слухачів з екологічного права за допомогою вивчення основних засад загальної й особливої частин екологічного права;
- розкриття змісту основних категорій та інститутів екологічного права та його значення як самостійної, комплексної галузі права;
- вивчення основних положень чинного екологічного законодавства України, що регулює природоресурсні, природоохоронні суспільні відносини;

- формування у слухачів уміння самостійно орієнтуватись у системі чинного екологічного законодавства;
- формування у студентів професійних правничих навичок і підвищення їх загальної та спеціальної еколого-правової культури;
- набуття студентами та слухачами навичок працювати з першоджерелами еколого-правових норм.

Завдання вивчення дисципліни полягає в тому, щоб студенти набули таких знань, умінь і навичок:

- знати відповідно до програми основні категорії й інститути екологічного права, уміти розкрити їх зміст;
- засвоїти основні положення нормативно-правових актів, що регулюють прироноресурсні, природоохоронні й антропоохоронні правовідносини;
- розробити на підставі визначення юридичних властивостей пропозиції щодо вдосконалення чинної нормативно-правової бази на основі виявлених ознак її недосконалості за результатами вивчення й аналізу ефективності чинних нормативно-правових актів, наявної практики регулювання суспільних відносин щодо використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки;
- уміти застосовувати відповідні нормативні акти, складаючи еколого-правові документи, вирішувати конкретні практичні питання, пов'язані із застосуванням норм екологічного права.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

"ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО (ПРАВО ОХОРОНИ СЕРЕДОВИЩА)"

№ пор.	<i>Назва змістового модуля і теми</i>
	<p>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА</p> <p>1 Екологічне право як інтегрована правова спільність, комплексна галузь права</p> <p>2 Екологічні правовідносини</p> <p>3 Джерела екологічного права</p> <p>4 Право власності на природні ресурси. Право природокористування</p> <p>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПРАВА ОХОРОНИ СЕРЕДОВИЩА</p> <p>5 Правовий режим використання, відновлення та охорони земель</p> <p>6 Правовий режим використання та охорони надр</p> <p>7 Правовий режим використання, відтворення та охорони вод</p> <p>8 Правова охорона атмосферного повітря</p> <p>9 Правовий режим використання, відтворення, захисту та охорони лісів</p> <p>10 Правовий режим використання, відтворення та охорони тваринного і рослинного світу</p>
	Разом годин: 90

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

ТЕМА 1. Екологічне право як інтегрована правова спільність, комплексна галузь права

Історичні етапи розвитку взаємодії людини та навколишнього природного середовища.

Історія становлення та розвитку екологічного права як галузі права.

Поняття екологічного права як комплексної галузі права, його предмет і методи правового регулювання.

Екологічне право як галузь права, наука та навчальна дисципліна.

Принципи екологічного права: поняття, ознаки, види.

Поняття та види функцій екологічного права як галузі права.

Загальна характеристика інститутів екологічного права.

Місце екологічного права у правовій системі України.

Система екологічного права як галузі права.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 2. Екологічні правовідносини

Поняття й ознаки правовідносин у галузі екології.

Види екологічних правовідносин.

Суб'єкти екологічного права: поняття, ознаки, види.

Поняття й ознаки об'єктів екологічного права.

Класифікація об'єктів екологічного права. Загальна характеристика інтеграційних об'єктів екологічного права. Диференційні об'єкти

екологічного права: поняття, ознаки та види. Загальна характеристика комплексних об'єктів екологічного права.

Зміст екологічних правовідносин та їх особливості.

Підстави виникнення, зміни та припинення екологічних правовідносин (юридичні факти в екологічному праві): поняття, ознаки та критерії класифікації.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 3. Джерела екологічного права

Поняття й ознаки джерел екологічного права. Система джерел екологічного права.

Нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Конституція України як основне джерело екологічного права. Загальна характеристика Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" як джерела екологічного права України.

Закони України як джерела екологічного права: поняття й види.

Підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел екологічного права. Загальна характеристика екологічних стандартів і відомчих нормативно-правових актів як джерел екологічного права.

Види джерел екологічного права. Загальна характеристика диференційних джерел екологічного права. Інтеграційні джерела екологічного права: поняття й види. Загальна характеристика комплексних джерел екологічного права України.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 4. Право власності на природні ресурси. Право природокористування

Поняття та форми права власності на природні ресурси. Правовідносини власності на природні ресурси.

Суб'єкти і об'єкти права власності на природні ресурси. Суб'єкти права державної власності на землю та інші природні ресурси. Суб'єкти права комунальної власності на природні ресурси. Суб'єкти права приватної власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси.

Поняття, принципи і види права природокористування. Постійне та тимчасове природокористування. Зміст права природокористування.

Суб'єкти і об'єкти права природокористування.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА ПРАВА ОХОРОНИ СЕРЕДОВИЩА

ТЕМА 5. Правовий режим використання, відновлення та охорони земель

Земля як об'єкт інтеграційного та диференційованого правового регулювання. Категорії земель за земельним законодавством.

Державне управління і контроль у сфері використання земельних ресурсів. Державна реєстрація прав на землю. Функції та повноваження Державної інспекції з контролю за використанням та охороною земель.

Правовий режим земель сільськогосподарського призначення. Правовий режим земель несільськогосподарського призначення.

Передача земель у власність, надання їх у користування.

Правова охорона земель. Норми рекреаційної завантаженості.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 6. Правовий режим використання та охорони надр

Поняття надр. Надра як об'єкт правового регулювання, використання та охорони.

Право користування надрами та його види. Управління у галузі використання і охорони надр. Правова охорона надр. Відповідальність за порушення законодавства про надра.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 7. Правовий режим використання, відтворення та охорони вод

Води як об'єкт правового регулювання, використання, відтворення та охорони. Класифікація водних ресурсів. Право водокористування та його види. Управління і контроль в галузі використання, відтворення та охорони вод. Правова охорона вод. Відповідальність за порушення водного законодавства.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 8. Правова охорона атмосферного повітря

Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання, використання та охорони. Управління і контроль у галузі охорони атмосферного повітря та його функції.

Правові заходи охорони атмосферного повітря.

Відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Особливості майнової відповідальності за порушення атмосферного законодавства.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 9. Правовий режим використання, відтворення, захисту та охорони лісів

Ліс як об'єкт правового регулювання, використання та охорони. Право власності на об'єкти лісового фонду. Право лісокористування. Види лісокористувань. Управління у галузі використання, відтворення та

охорони лісів. Правові основи організації відновлення лісів і лісорозведення. Правова охорона і захист лісів. Відповідальність за порушення лісового законодавства.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ТЕМА 10. Правовий режим використання, відтворення та охорони тваринного та рослинного світу

Тваринний світ як об'єкт правового регулювання, використання та охорони. Тваринний світ як об'єкт права власності. Право використання тваринного світу. Правове регулювання мисливства та рибальству. Реалізація права на полювання. Управління у галузі використання, відтворення і охорони тваринного світу. Правова охорона тваринного світу. Поняття рослинного світу. Рослинний світ як об'єкт права власності.

Відповідальність за порушення законодавства у галузі охорони, використання та відтворення тваринного та рослинного світу.

Література [1; 2; 6; 18; 27; 33; 37-40; 66; 79; 88]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Студент виконує контрольну роботу індивідуально в письмовому вигляді відповідно до вказівок і запропонованих варіантів завдань. Варіант завдання студент вибирає за першою літерою свого прізвища.

Контрольна робота складається з двох частин: теоретичного та практичного завдання.

Щоб виконати завдання контрольної роботи, потрібно опрацювати рекомендовані джерела, спеціальну літературу, законодавчі та підзаконні акти, а також узагальнення судової, господарської та прокурорської практики, практики органів державної влади й місцевого самоврядування застосування екологічного законодавства.

Перша літера прізвища студента		Номер варіанта контрольного завдання
А-	В	1
Г-	Є	2
Ж-	-К	3
Л-	Н	4
О	Р	5
С-	-У	6
Ф	Ч	7
Щ	-Я	8

Робота над розв'язанням задач-казусів має бути творчою, аналітичною і самостійною. Слід працювати в такій послідовності:

1. Уважно та ретельно проаналізувати фактичні обставини справи, викладеної в умові задачі, для визначення кола суспільних екологічних правовідносин і застосування відповідних еколого-правових норм.

2. Визначити особливості екологічних правовідносин, їх характер, види, склад (їх суб'єктів, об'єкти, права й обов'язки суб'єктів), а також підстави виникнення, зміни та припинення. Отже, потрібно визначити відповідну підгалузь екологічного права чи її правовий інститут, підібрати конкретний нормативно-правовий акт, що безпосередньо регулює зазначені екологічні правовідносини.

3. Дати обставинам справи їх вірогідну, повну й обґрунтовану юридичну кваліфікацію з короткою характеристикою питань відповідної теми курсу та обов'язковим посиланням на джерела опублікування зазначених нормативно-правових актів або спеціальну літературу.

4. Запропонувати обґрунтований висновок (з оцінкою поведінки суб'єктів правовідносин і відповіддю на поставлені в задачі питання), що ґрунтується на аналізі та юридичній оцінці нормативно-правових актів

екологічного права, використаних у процесі вирішення практичної ситуації.

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант 1

Теоретичні питання

1. Поняття та предмет екологічного права.
2. Право надкористування: поняття, ознаки та види.
3. Проблеми міжнародного екологічного права.

Задача. На клопотання Товариства з обмеженою відповідальністю "Зоря" рішенням районної державної адміністрації йому надано земельну ділянку площею 10 га для захоронення промислових відходів й облаштування сміттєзвалища біля дачного масиву "Дружба".

Громадянин Іванов звернувся з позовом до суду про закриття зазначеного сміттєзвалища, мотивуючи свою вимогу тим, що його дачна ділянка розміщена на відстані 200 м від зазначеного сміттєзвалища, а постійні неприємні запахи унеможливають реалізацію його права на відпочинок.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 2

Теоретичні питання

1. Принципи та функції екологічного права.
2. Право водокористування.
3. Право на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище: поняття, ознаки, зміст.

Задача

Громадянин Волков уклав із лісогосподарським підприємством "Сосна" договір оренди земельної ділянки лісового фонду для облаштування літнього спортивно-туристичного табору "Сокіл". Сторони звернулися до нотаріуса для посвідчення цього правочину, однак останній відмовив, мотивуючи тим, що цей договір укладено з порушенням вимог чинного законодавства. Незважаючи на це, сторони продовжували виконувати умови договору.

Через рік земельна ділянка лісового фонду, щодо якої було укладено договір оренди, перейшла до створеного національного природного парку, дирекція якого заборонила розміщення на ній літнього спортивно-туристичного табору "Сокіл" і зобов'язала лісогосподарське підприємство "Сосна" привести цю земельну ділянку в належний стан.

Громадянин Волков звернувся до суду.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 3

Теоретичні питання

1. Методи екологічного права.
2. Право спеціального лісокористування: поняття, ознаки, види.
3. Правовий режим континентального шельфу України.

Задача. Громадська екологічна організація "Еко" звернулася до господарського суду з вимогою визнати недійсним рішення державної екологічної експертизи щодо будівництва нафтопереробного заводу.

У позовній заяві громадська організація "Еко" мотивувала свою вимогу тим, що проект будівництва нафтопереробного заводу отримав негативний висновок проведеної громадської екологічної експертизи через те, що в ньому не передбачено впровадження сучасних очисних технологій, які б виключали негативний вплив діяльності заводу на навколишнє природне

середовища та здоров'я громадян, а в процесі проведення державної екологічної експертизи не було враховано зазначені пропозиції.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 4

Теоретичні питання

1. Система екологічного права.
2. Право власності на землю.
3. Екологічний аудит: суб'єкти, об'єкти, види та зміст.

Задача. Громадянин Петренко відпочивав зі своїми друзями в лісі, куди взяв свого собаку ягд-тер'єра. Через якийсь час до відпочивальників звернувся державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища з вимогою компенсувати шкоду, заподіяну об'єктам тваринного світу, адже їхній собака, натрапивши на нору лисиці, уполював тварину.

Громадянин Петренко відмовився визнавати свою вину, посилаючись на те, що він не повинен відповідати за те, що зробив його собака. Державний інспектор склав протокол про порушення гр. Петренком правил полювання, вилучив лисицю і забрав собаку.

Громадянин Петренко звернувся до суду.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 5

Теоретичні питання

1. Право власності на природні ресурси: поняття, зміст і форми.
2. Право на екологічну експертизу: поняття, ознаки, зміст.
3. Правовий режим виключної (морської) економічної зони України.

Задача. АТ "Космос" провадило підприємницьку діяльність щодо ввезення на територію України відходів виробництва з Німеччини та займалося їх захороненням.

Міська рада, на території якої розміщене АТ "Космос", прийняла рішення про заборону його діяльності, бо вона суперечить чинному законодавству України в частині завезення на її територію токсичних і особливо небезпечних відходів і порушення встановленого порядку їх захоронення та утилізації.

АТ "Космос" звернулося з позовом до суду про визнання рішення міської ради незаконним, бо воно обмежує його правосуб'єктність.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 6

Теоретичні питання

1. Екологічні обов'язки громадян.
2. Правове регулювання мисливства та рибальства.
3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Задача. Громадянка Петрова звернулася до суду з позовом про припинення будівництва АЗС ТНК мотивуючи тим, що, по-перше, на її думку, немає відповідних дозволів на будівництво АЗС; по-друге, цю АЗС буде розміщено на відстані 150 м від пляжу річки, що унеможливить рекреацію відпочивальників; по-третє, працівники АЗС відмовилися пред'явити на її прохання висновок державної екологічної експертизи.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Варіант 7

Теоретичні питання

1. Право користування природними ресурсами: поняття, зміст і види.
2. Правовий режим курортів.
3. Компенсація шкоди, заподіяної здоров'ю громадян забрудненням навколишнього природного середовища.

Задача. Працівник екологічного контролю на кордоні, перевіряючи транспортні засоби та вантаж, які перетинали кордон, виявив, що немає спеціального дозволу та висновків екологічної експертизи на ввезення в Україну отруйних речовин і хімічних сполук. При цьому власник транспортного засобу та вантажу надав інспекторові сертифікат, виданий виробником отруйних речовин і хімічних сполук, і пояснив, що законодавством країни походження вантажу не передбачено проведення будь-яких екологічних експертиз для такої продукції.

Працівник екологічного контролю на кордоні запропонував зробити за відповідну плату в спеціальній лабораторії на митному кордоні екологічну експертизу і пояснив, що лише після позитивного висновку останньої надасть дозвіл на перетин кордону таких отруйних речовин і хімічних сполук. Власник вантажу відмовився.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Проаналізувати дії суб'єктів.
3. Вирішити справу.

Варіант 8

Теоретичні питання

1. Механізм реалізації та захисту екологічних прав громадян.
2. Правове регулювання рибальства.
3. Екологічні правопорушення: поняття та система.

Задача. Громадянин Іванов придбав на ринку в приватного підприємця Петрова джинси «Тее» іноземного виробництва. Громадянин Іванов потрапив у цих джинсах під дощ і, повернувшись додому, побачив, що його тіло пофарбувалося від них у синій колір. Наступного дня він звернувся з вимогою до приватного підприємця Петрова повернути йому кошти за придбаний товар і компенсувати йому заподіяну шкоду.

Підприємець Петров відмовився приймати джинси та повертати кошти, пояснивши, що, по-перше, покупець не має ніяких доказів, що свідчать про факт купівлі-продажу товару, по-друге, ління джінсових виробів у процесі носіння припустиме згідно зі стандартами; по-третє, у нього є відповідні сертифікати якості від виробника зазначеного товару.

Громадянин Іванов звернувся з позовом до суду.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття екологічного права як комплексної галузі права. Його предмет і методи правового регулювання.
2. Принципи екологічного права: поняття, ознаки, види.
3. Поняття та види функцій екологічного права як галузі права.
4. Система екологічного права як галузі права.
5. Поняття, ознаки та види правовідносин у галузі екології.
6. Поняття, ознаки та види об'єктів екологічного права.
7. Система джерел екологічного права.
8. Поняття, ознаки та види екологічних прав людини і громадянина.

9. Право людини на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище: поняття, ознаки та зміст.
10. Право громадян на загальне та спеціальне використання природних ресурсів: поняття, ознаки та зміст.
11. Гарантії екологічних прав громадян: поняття, ознаки та види.
12. Механізм реалізації та захисту екологічних прав громадян.
13. Поняття, суб'єкти й об'єкти права власності на природні ресурси.
14. Форми права власності на природні ресурси.
15. Поняття, ознаки та види права природокористування.
16. Поняття, ознаки й завдання управління та контролю в екологічній галузі.
17. Система та статус органів управління й контролю в екологічних правовідносинах.
18. Функції управління й контролю в галузі екології: поняття, ознаки та види.
19. Поняття, ознаки та види відповідальності в галузі екології.
20. Поняття, ознаки, види та зміст земельних правовідносин.
21. Поняття, ознаки та види права власності на земельні ресурси.
22. Поняття, ознаки та види права землекористування.
23. Правова охорона земель: поняття, ознаки, форми та методи.
24. Води як об'єкти правового регулювання використання, відтворення й охорони.
25. Поняття, зміст і види права водокористування.
26. Правова охорона вод: поняття, ознаки, форми та методи.
27. Надра як об'єкт правового регулювання використання й охорони.
28. Поняття, ознаки та види права власності на надрові ресурси.
29. Поняття, зміст і види права надрокористування.
30. Функції управління надрами: поняття та види.
31. Поняття, ознаки та функції лісу.

32. Поняття, зміст і види права власності на лісові ресурси.
33. Поняття, ознаки та види права лісокористування.
34. Управління та контроль у галузі використання, відтворення й охорони лісів.
35. Функції управління лісовими ресурсами.
36. Поняття та види природних рослинних ресурсів.
37. Тваринний світ як об'єкт правового використання, відтворення й охорони.
38. Правове регулювання мисливства, полювання та рибальства. Відповідальність за порушення законодавства щодо використання, відтворення й охорони тваринного світу.
39. Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання.
40. Управління та контроль у галузі охорони атмосферного повітря.
41. Поняття та класифікація територій і об'єктів природно-заповідного фонду, умови їх створення й оголошення заповідними.
42. Функції управління щодо організації, охорони та використання природно-заповідного фонду.
43. Відповідальність за порушення законодавства щодо використання й охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду.
44. Поняття та види природних лікувальних ресурсів і комплексів.
45. Правовий режим використання й охорони курорту.
46. Правовий режим виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
47. Правова охорона виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.
48. Поняття й ознаки права екологічної безпеки.
49. Юридична природа екологічної безпеки.
50. Екологічний ризик: поняття, ознаки та зміст.

51. Компетенція органів загального та спеціального управління щодо забезпечення екологічної безпеки.
52. Правова організація єдиної системи запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям і реагування на них.
53. Правовий режим і поняття зон надзвичайних екологічних ситуацій.
54. Правовий статус і соціальний захист громадян, які постраждали від надзвичайних екологічних ситуацій.
55. Поняття та система міжнародного екологічного права.
56. Загальна характеристика джерел міжнародного екологічного права.
57. Принципи міжнародного екологічного права.
58. Поняття, ознаки та види об'єктів міжнародного екологічного права.
59. Міжнародно-правовий механізм реалізації та захисту екологічних прав людини і громадянина.
60. Принципи та рівні міжнародної співпраці в екологічній галузі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України // ВВР України.— 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змін. і допов. станом на 15.03. 2016 р.)
2. Декларація про державний суверенітет від 16.07.90 р. // ВВР України. — 1990. — № 31. — Ст. 429.
3. Закон України "Гірничий закон України" від 06.10.99 р. № 1127-ХІУ; Закон України "Про бджільництво" від 22.02.2000 р. № 1492-III.
4. Закон України "Про видобування і переробку уранових руд" від 19.11.97 р. № 645/97-ВР

5. Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" від 16.05.95 № 162/95-ВР.

6. Закон України "Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції" від 14.01.2000 р. № 1393-ХІУ.

7. Закон України "Про відходи" від 05.03.98 № 187/98-ВР.

8. Закон України "Про державну експертизу земельпорядної документації" від 17.06.04 р. № 1808-ІУ.

9. Закон України "Про екологічний аудит" від 24.06.04 р. № 1862-ІУ.

10. Закон України "Про екологічну експертизу" від 09.02.95 р. № 45/95-ВР.

11. Закон України «Про Загальнодержавну програму "Питна вода України" на 2006-2020 роки» від 03.03.05 р. № 2455-ІУ.

12. Закон України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки" від 21.09.2000 р. № 1989-ІІІ.

13. Закон України "Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004-2010 роки" від 20.04.04 р. № 1692-ІУ.

14. Закон України "Про захист конституційних прав громадян на землю" від 20.01.05 р. № 2375-ІУ.

15. Закон України "Про землеустрій" від 22.05.03 р. № 858-ІУ.

16. Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" від 13.07.2000 р. № 1908-ІІІ.

17. Закон України "Про курорти" від 05.10.2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 50. — Ст. 435.

18. Закон України "Про меліорацію земель" від 14.01.2000 р. № 1389-ХІУ.

19. Закон України "Про мисливське господарство та полювання" від 22.02.2000 р. № 1478-III // ВВР України. — 2000. — № 18. — Ст. 132.
20. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.97 р. ВВР України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
21. Закон України "Про оренду землі" від 06.10.98 р. № 161-XIV.
22. Закон України "Про особисте селянське господарство" від 15.05.03 р. № 742-IV.
23. Закон України "Про охорону археологічної спадщини" від 18.03.04 р. № 1626-IV.
24. Закон України "Про охорону земель" від 19.06.03 р. № 962-IV.
25. Закон України "Про охорону культурної спадщини" від 08.06.2000 р. // ВВР України. — 2000. — № 39. — Ст. 333.
26. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.91 р. № 1264-XII // ВВР України. — 1991.— № 41. — Ст. 545.
27. Закон України "Про оцінку земель" від 11.12.03 р. № 1378-M.
28. Закон України "Про питну воду та водопостачання" від 10.01.02 р. // Голос України. — 2002. — 26 берез.
29. Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 27.02.91 р. № 791 а – XII.
30. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16.06.92 р. № 2456-XII // ВВР України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
31. Закон України "Про розмежування земель державної та комунальної власності" від 05.02.04 р. № 1457-M.
32. Закон України "Про рослинний світ" від 09.04.99 р. № 591-XM // 1999. — № 22-23. — Ст. 198.

33. Закон України "Про тваринний світ" від 03.03.93 р. № 3041-ХІІ // ВВР України. — 2002. — № 14. — Ст. 97; Закон України "Про фермерське господарство" від 19.06.03 р. № 973-М.

34. Закон України "Про Червону книгу України" від 07.02.02 р. № 3055-ІІІ // ВВР України. — 2002. — № 30. — Ст. 201; Водний кодекс України від 06.06.95 р. № 213/95-ВР // Голос України. — 1995. — 20 лип.

35. Земельний кодекс України від 25.10.01 р. № 2768-ІІІ // Уряд. кур'єр. — 2001. — 15 листоп.

36. Кодекс України "Про надра" від 27.07.94 р. № 132/94-ВР // Голос України. — 1994. — 31 серп.

37. Лісовий кодекс України від 21.01.94 р. № 3852-ХІІ // Голос України. — 1994. — 13 квіт.

38. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Голос України. — 1997. — 4 лют.

39. Постанова Верховної Ради України "Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища" від 29.10.92 р. № 2751-ХІІ.

40. Постанова Верховної Ради України "Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля" від 04.11.04 р. № 2169-М.

41. Указ Президента України "Положення про Державний комітет лісового господарства України" від 14.08.2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 33. — С. 41.

42. Указ Президента України "Положення про Державний комітет по земельних ресурсах" від 14.09.2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 38. — С. 6.

43. Указ Президента України "Положення про Державний комітет природних ресурсів України" від 10.02.04 р. // Уряд. кур'єр. — 2004. — 18 лют.

44. Указ Президента України "Положення про Державний комітет України по водному господарству" від 14.07.2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 29. — С. 58.

45. Указ Президента України "Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища" від 10.02.04 р. // Уряд. кур'єр. — 2004. — 18 лют.

46. Постанова Кабінету Міністрів України "Положення про Державний департамент рибного господарства" від 04.08.2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 32. — С. 205.

47. Постанова Кабінету Міністрів України "Положення про Зелену книгу України" від 29.08.02 р. № 1286 // Офіц. вісн. України. — 2002. — № 36. — Ст. 1692.

48. Постанова Кабінету Міністрів України "Про вилучення (викуп), надання у постійне користування та в оренду земельних ділянок для суспільних та інших потреб, погодження місць розташування об'єктів та зміну цільового призначення земель" від 22.09.04 р. № 1249.

49. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження базових нормативів плати за користування надрами для видобування корисних копалин та Порядку справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин" від 12.09.97 р. № 1014.

50. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів" від 17.09.96 р. № 1147.

51. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів" від 31.03.04 р. № 427.

52. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них" від 08.05.96 р. № 486.

53. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України" від 23.04.96 р. № 449.

54. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами" від 02.10.03 р.

55. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил відновлення лісів і лісорозведення" від 16.01.96 р. № 97.

56. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил відпуску деревини на пні в лісах України" від 29.07.99 р. № 1378.

57. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил заготівлі живиці в лісах України" від 08.02.96 р. № 185.

58. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок" від 16.05.96 р. № 535.

59. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження такс на деревину лісових порід, що відпускається на пні, і на живицю" від 20.01.97 р. № 44.

60. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про вилучення і надання у постійне користування земельних ділянок для суспільних потреб" від 21.01.05 р. № 20-р.

61. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про вилучення та надання в оренду земельної ділянки" від 08.10.04 р. № 716-р.

63. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про вилучення та надання у постійне користування земельної ділянки" від 13.07.04 р. № 476-р.

64. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про погодження передачі земельної ділянки у власність" від 13.07.04 р. № 475-р.

65. Наказ Держводгоспу України (МЕко) "Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення правил охорони водних ресурсів на землях водного фонду, пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації" від 29.12.01 р. № 290.

66. Наказ Держкомзему України "Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок" від 04.01.05 р. № 1.

67. Наказ Держкомлісгоспу України, Мінфіну, Мінекономіки, Мінекобезпеки України, ДПА України "Про затвердження Інструкції про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду" від 15.10.99 р. № 91/241/129/236/ 565.

68. Наказ Держкомлісгоспу України, МВС України "Про підвищення ефективності взаємодії органів внутрішніх справ та державних органів лісового господарства з питань охорони лісів" від 26.12.03 р. № 211/1637.

69. Наказ Держкомприродресурсів України "Про затвердження Переліку документів, які додаються до заяви про отримання спеціальних дозволів на користування надрами" від 17.05.04 р. № 33.

70. Наказ Мінекобезпеки України, ДПА України "Про затвердження Інструкції про порядок обчислення та сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища" від 19.07.99 р. № 162/379.

71. Наказ Мінекоресурсів України "Про затвердження Інструкції про встановлення лімітів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря" від 10.10.2000 р. № 161.

72. Наказ Мінекоресурсів України "Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля" від 27.02.02 р. № 88.

73. Наказ Мінприроди України "Про затвердження Положення про порядок надання екологічної інформації" від 18.12.03 р. № 169.

74. Наказ Мінприроди України "Про затвердження Положення про порядок опломбування або опечатування підприємств, окремих їх цехів (дільниць) і одиниць обладнання у разі обмеження чи зупинення (тимчасово) діяльності підприємств і об'єктів" від 15.09.04 р.

75. Наказ Мінприроди України "Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля" від 18.12.03 р. № 168.

76. Наказ Мінприроди України "Про затвердження Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок" від 05.11.04 р. № 434.

Додаткова

77. Андрейцев В. І. Екологічне і земельне право України: практикум для студ. юрид. вузів і ф-тів. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 271 с.

78. Андрейцев В. І. Екологічне право: Курс лекцій у схемах (Загальна частина). — К.: Вентурі, 1996. — 208 с.

79. Андрейцев В. І. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: Навч.-практ. посіб. — К.: Істина, 1999. — 319 с.

80. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. — К.: Знання-Прес, 2002. — 332 с.

81. Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. — К.: Атіка, 2001. — 216 с.

82. Баймуратов М. А., Досковский В. Г. Международно-правовой режим континентального шельфа. — Одесса, 2001.

83. Баймуратов М. А. Правовой статус континентального шельфа и способы его разграничения. — Одесса, 2000.

84. Балюк Г. І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні. — К.: Вид-во Київ. нац. ун-та імені Тараса Шевченка, 1997. — 196 с.
85. Гетьман А.П. Екологічне право. — Х., 2014. - С. 456.
86. Екологічне право: підручник / [за ред. А. П. Гетьмана]. — Х.: Право, 2013.— 432 с.
87. Екологічне право: підручник / [за ред. А. П. Гетьмана]. — Х.: Право, 2013. — 432 с.
88. Екологічне право: підручник / [за ред. А. П. Гетьмана].— Х.: Право, 2016. — 487 с.
90. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. — К.: Алерта, 2012. — 216 с.